

“MEDIA SAVODXONLIK” VA “AXBOROT MADANIYATI” – RAQAMLI KOMPETENSIYANING TARKIBIY QISMLARI SIFATIDA

To'rayev Muzaffar Farmonovich,

Qarshi davlat texnika universiteti dotsenti v.b, p.f.f.d (PhD)

Annotatsiya. Ushbu maqolada raqamli kompetensiya tushunchasi, uning asosiy tarkibiy qismlari sifatida media savodxonlik va axborot madaniyatining tutgan o'rni o'rganilgan. Maqolada zamonaviy o'quvchilarning raqamli muhitda mustaqil faoliyat yurita olish, axborotni tahlil qilish, tanqidiy fikrlash va ommaviy axborot vositalariga nisbatan ongli munosabatda bo'lish kompetensiyalarini shakllantirish zarurligi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: raqamli kompetensiya, media savodxonlik, axborot madaniyati, o'quvchi, raqamli texnologiyalar, tanqidiy fikrlash.

Raqamli jamiyatda yashayotgan har bir shaxs, ayniqsa, o'quvchilar, texnologiyalar vositasida uzatilayotgan axborotni tahlil qila olish, ularni tanqidiy fikrlash asosida baholash, ularni maqsadli ravishda izlab topish va xavfsiz foydalanish ko'nikmalariga ega bo'lishlari lozim. Shu nuqtai nazardan qaralganda, raqamli kompetensiyaning muhim tarkibiy qismlari sifatida media savodxonlik va axborot madaniyati alohida e'tiborga loyiqdir[2]. Ushbu maqola aynan shu ikki yo'nalishning o'zaro bog'liqligi va ularning ta'limdagi ahamiyatini tahlil etishga qaratilgan.

Zamonaviy ta'lim tizimida raqamli kompetensiyaning shakllantirish nafaqat texnik ko'nikmalarni o'zlashtirishni, balki axborotning ijtimoiy, ma'naviy va axloqiy jihatlarini anglashni ham talab qiladi. Shu bois, umumta'lim maktablarida media savodxonlikni bosqichma-bosqich shakllantirish tizimi zarur. Shuningdek, axborotni etik ishlatish, ijtimoiy tarmoqlardagi faoliyatda madaniyat va qonunchilik me'yorlariga amal qilishga doir pedagogik mashg'ulotlar joriy etilishi lozim[3].

Raqamli kompetensiya - bu shaxsning axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan (AKT) ongli, xavfsiz, samarali va tanqidiy foydalanish

qobiliyatidir. U nafaqat texnik bilim va ko'nikmalarni, balki axborotni izlash, baholash, yaratish, ulashish va undan mas'uliyat bilan foydalanish madaniyatini ham o'z ichiga oladi.

Sohaga oid adabiyotlarda "Raqamli kompetensiya" tushunchasiga quyidagicha ta'rif beriladi. "Raqamli kompetensiya – bu axborotni raqamli texnologiyalar orqali izlash, baholash, yaratish va almashish, shuningdek, internet muhitida xavfsiz va mas'uliyatli harakat qilish qobiliyatidir".

Raqamli kompetensiyaning asosiy tarkibiy qismlari quyidagilardan iborat:

1. *Axborot savodxonligi* – kerakli axborotni topish, tahlil qilish va baholash qobiliyati.
2. *Media savodxonlik* – ommaviy axborot vositalarini tushunish va ulardan tanqidiy foydalanish.
3. *Texnologik ko'nikmalar* – kompyuter, internet, mobil qurilmalar va dasturiy vositalardan foydalana olish.
4. *Axborot xavfsizligi va shaxsiy ma'lumotlarni himoyalash* – raqamli muhitda xavfsizlik qoidalariga rioya qilish.
5. *Axborot etikasi* – internetda axloqiy me'yorlarga amal qilish, plagiatdan saqlanish.
6. *Raqamli muloqot* – onlayn platformalarda samarali va madaniyatli aloqa o'rnatish.

Maktab o'quvchilarining **raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish** bugungi kunda **dolzarb va zaruriy ehtiyoj** hisoblanadi. Quyida ushbu ehtiyojning asosiy sabablari keltirilgan:

Bugungi raqamli dunyoda kundalik hayotda — muloqot, ta'lim olish, axborot olish va qaror qabul qilishda — texnologiyalardan foydalanish muhim sanaladi. O'quvchilar zamonaviy raqamli muhitda o'zini tutishni, axborotni ajratishni, uni baholashni bilishi kerak. Shu sababli, **raqamli kompetensiya zamonaviy jamiyatda yashash va faoliyat yuritish uchun zarur.**

Raqamli kompetensiyalar o'quvchilarga: mustaqil ta'lim olish, onlayn resurslardan foydalanish, interaktiv darslarda faol ishtirok etish imkonini beradi. Bu

esa ularning **ijodkorlik, tanqidiy fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish** ko'nikmalarini rivojlantiradi. **Demak, raqamli kompetensiya ta'lim sifatini oshirish uchun zarur[5].**

Zamonaviy kasblarning deyarli barchasi raqamli texnologiyalar bilan bog'liq. O'quvchilar bugundan boshlab AKT ko'nikmalarini egallamasalar, ertangi mehnat bozorida raqobatbardosh bo'la olmaydilar. Shundan kelib chiqib, raqamli kompetensiya **ishlab chiqarish va kasbga yo'naltirish bilan bog'liq muammolarni bartaraf etishga yordam beradi[4].**

O'quvchilarni raqamli xavfsizlik, shaxsiy ma'lumotlarni himoyalash, internetdagi firibgarliklar va kiberxavflardan ogoh etish muhimdir. Raqamli kompetensiyalar ularni **mas'uliyatli internet foydalanuvchisi** qilib tarbiyalaydi. Ushbu kompetensiya **axborot xavfsizligini ta'minlash uchun juda muhim hisoblanadi.**

Bugungi kunda internet va ijtimoiy tarmoqlarda yolg'on axborot, feyk yangiliklar, manipulyativ kontentlar soni ko'paymoqda. O'quvchilar mustaqil ravishda axborotni tahlil qilishni, uni tanqidiy baholashni o'rganishlari kerak. Bundan kelib chiqadiki, o'quvchilarning **media va axborot savodxonligini oshirish zarurati tug'ilmoqda.**

Yana bir muhim jihat shundan iboratki, ba'zi o'quvchilar o'z oilasida zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish imkoniga ega emaslar. Maktabda raqamli kompetensiyalarni shakllantirish orqali **ijtimoiy adolat** ta'minlanadi. Ya'ni bu orqali **oila, jamiyat va maktab o'rtasidagi raqamli tafovutni kamaytirishga erishiladi.**

Tadqiqot natijalariga ko'ra, quyidagi muhim jihatlar aniqlashtirildi:

1-jadval

“Media savodxonlik”, “axborot madaniyati” va raqamli kompetensiya” tushunchalarining muhim jixatlari tavsifi

Komponent	Tavsifi
Media savodxonlik	Axborotni media manbalar orqali tanqidiy baholay olish, asossiz kontentni ajrata olish.

Axborot madaniyati	Axborotdan madaniyatli, etik, ijtimoiy mas'uliyatli foydalanish, plagiatdan qochish.
Raqamli kompetensiya	AKT vositalaridan samarali foydalanish, axborot xavfsizligini ta'minlay olish.

Tadqiqotda aniqlanishicha, media savodxonlik va axborot madaniyati raqamli kompetensiyaning bazaviy poydevorini tashkil etadi. Ular orqali o'quvchilarda tanqidiy fikrlash, axborotga ongli munosabat va raqamli madaniyat shakllanadi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, media savodxonlik va axborot madaniyati – raqamli kompetensiyaning ajralmas tarkibiy qismlari hisoblanadi. Ularsiz o'quvchilarning to'laqonli raqamli tafakkurini shakllantirish mushkul vazifa hisoblanadi. Maktab ta'limi jarayonida bu kompetensiyalarni shakllantirish o'quv dasturlariga media va axborot savodxonligiga oid modullarni kiritish, AKT asosida interaktiv mashg'ulotlar tashkil etish, o'quvchilarda axborot xavfsizligi, shaxsiy ma'lumotlarni himoyalashga doir ko'nikmalarni rivojlantirish orqali amalga oshirilishi maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi PF-6079-sonli "Raqamli O'zbekiston - 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni.
2. Livingstone, S., & Helsper, E. J. (2007). Gradations in digital inclusion: Children, young people and the digital divide. New Media & Society.
3. Юнусова, М. Ш. Медиа саводхонликини шакллантиришда рақамли таълим ресурсларининг ўрни. Педагогика журналы, 2022 у. №3-сон.
4. Ergashev, B. A. O'quvchilarning raqamli kompetensiyasini shakllantirishda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish. Pedagogika va psixologiya muammolari ilmiy jurnali. 2020(2), 45-50 b.
5. Shomurodov, A. Axborot texnologiyalarini umumta'lim maktablarida samarali qo'llash asoslari. Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar ilmiy jurnali, 2021.1(3), 87-91 bet.